

Демків Р.Я., Євхутіч І.М. Щодо розміру добових витрат на службове відрядження працівників Національної поліції України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридична.* 2017. №2. Т.1. с. 131-135.

Анотація

У статті проаналізовано сучасний стан правового забезпечення добових витрат на службове відрядження для державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів. Зокрема, визначено розмір добових витрат під час службових відряджень працівників поліції, а також надані пропозиції щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Ключові слова: гарантійні виплати, компенсаційні виплати, добові витрати, службове відрядження.

Demkiv R.Ya., Yevkhutych I.M. On for size daily expenses business trip police officers

Summary

The article analyzes the current state of legal support daily expenses on a business trip for civil servants and other persons sent on a mission enterprises, institutions and organizations that are wholly or partly held (funded) by the budget. In particular, the sum of daily expenses during business trips police and provided suggestions for improvement of the relevant legislation.

Keywords: guarantee payments, compensation, per diem expenses, business trip.

Гарантії і компенсації є важливим елементом системи соціального захисту як громадян загалом так і працівників поліції. Як правило, під гарантіями і компенсаціями у трудовому праві розуміють права працівників, надані їм для забезпечення належного виконання покладених на них службових обов'язків. Трудове законодавство України передбачає систему гарантій і компенсацій, завдяки яким забезпечується реалізація особою своїх прав і свобод, передбачених Конституцією та законами України. Гарантії і компенсації як правові засоби спрямовані на захист громадян, на реалізацію ними трудових, соціальних, особистих та інших прав. Одним з видів компенсацій є фінансові відшкодування працівникам поліції понесених ними добових витрат під час службового відрядження.

Актуальність статті обумовлена тим, що діюча на сьогодні сума відшкодування добових витрат для державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів (до яких відносяться і працівники поліції) не відповідає сучасним вимогам та не компенсує їх.

Питання правового регулювання службових відряджень були предметом наукових інтересів сучасних учених та практиків, зокрема Н.Л. Гресь [1], І.О. Павленко [2], Т.Т. Дуди [3], Н.Б. Мельник [4] та ін. Проте, майже всі вони розглядають проблеми службового відрядження як правило щодо загальних умов та порядку оформлення. На нашу думку, потребує особливої уваги аналіз компенсацій працівникам поліції понесених ними добових витрат під час службового відрядження та розмір таких компенсацій.

На думку О.Є. Соніна, законодавство про працю встановлює чотири основні види виплат роботодавців на користь працівників – заробітну плату, гарантійні виплати, компенсації, а також виплати, які здійснюються в порядку відповідальності, яким відповідають інститути оплати праці, компенсацій, гарантійних виплат і трудової юридичної відповідальності. Розмежування суміжних правових явищ слід проводити за критерієм призначення виплат: компенсації покликані відшкодувати витрати, гарантійні виплати мають на меті збереження досягнутого рівня доходів працівників, заробітна плата є винагородою за працю, а виплати в порядку відповідальності роботодавців – це додаткове обтяження, що покладене на роботодавців за допущені ними порушення [5, с. 22].

Як зазначається в літературі, законодавством України не передбачено легальної дефініції компенсацій. Більше того, як у науці, так і в законодавстві використовуються два терміни для позначення одного явища: «компенсації» і «компенсаційні виплати». Так, у главі VIII Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) вживається термін «компенсації», водночас в інших галузевих нормативно-правових актах, зокрема, актах фінансового права України, вживається термін «компенсаційні виплати» [6, с. 140].

Термін «компенсація» у сфері соціально-трудова відносин потрібно розглядати як певну виплату, винагороду, заохочення, благо, яку надає роботодавець (керівник) найманому працівникові за використання його робочої сили, а також як процес надання роботодавцем (керівником) певних виплат, винагород, благ, заохочень найманому працівникові [7, с. 84].

Існуючі компенсації в трудовому праві України умовно поділяються на дві групи:

1. Компенсації, передбачені за направлення на роботу поза межами населеного пункту, в якому знаходиться підприємство (на якому працює працівник).

2. Компенсації, що виплачуються за роботу в межах населеного пункту, в якому знаходиться підприємство.

До першої групи слід відносити такі компенсації:

- за переведення на роботу в іншу місцевість (ст.120 КЗпП), які включають такі різновиди: вартість проїзду працівника і членів його сім'ї; витрати з перевезення майна; добові за час перебування в дорозі; одноразова допомога на самого працівника і на кожного члена сім'ї, який переїжджає; заробітна плата за дні збору в дорогу і влаштування на новому місці проживання, але не більше шести днів, а також за час перебування в дорозі;

- за роз'їзний (пересувний) характер робіт. Роз'їзний характер роботи передбачає виконання робіт, пов'язаних з обслуговуванням об'єктів у межах закріплених за працівниками діляниць. Під пересувним характером робіт розуміють необхідність частої передислокації або відірваність від місця постійного проживання;

- за роботи, що постійно проводяться в дорозі. Під такою роботою розуміється праця осіб, які прийняті на роботу з такою умовою, зокрема водіїв автомобілів щодо яких заздалегідь невідомо, куди вони можуть бути направлені для виконання роботи, зумовленої трудовим договором.

- за вахтовий метод організації робіт [6, с. 142].

До другої групи належать такі види компенсацій:

- за використання особистого транспорту у службових цілях;
- відшкодування витрат по проїзду у пасажирському транспорті у зв'язку з виконанням працівниками бюджетних установ і організацій службових обов'язків;

- при підвищенні кваліфікації. Попри те, що під час підвищення кваліфікації працівник не виконує трудової функції, але з огляду як на функціональну спрямованість такого навчання, на обов'язок працівника підвищувати свою кваліфікацію, так і обов'язок роботодавця забезпечити умови для такої освіти, доцільним є віднести витрати, які зазнав працівник при підвищенні кваліфікації до компенсаційних [8]. Нормативно такий вид компенсацій передбачено Постановою Кабінету Міністрів України № 695, яка встановлює, що для працівників, які направляються для підвищення кваліфікації, підготовки, перепідготовки і навчання інших професій з відривом від виробництва, передбачені такі компенсаційні витрати: оплата вартості проїзду працівника до місця навчання і назад; виплата добових за кожний день перебування в дорозі у розмірі, встановленому законодавством для службових відряджень [9];

- за витрати, викликані використанням інструментів (ст.125 КЗпП). Відповідно до п.3 ст.29 КЗпП, роботодавець зобов'язаний забезпечити працівника необхідними для роботи засобами. Разом із тим, у виробничих умовах подекуди виникає ситуація, пов'язана з нестачею інструментів, яка може призвести до простою, що, у свою чергу, тягне негативні наслідки вже для самого працюючого (ст.113 КЗпП). З метою захисту прав працівника до Кодексу законів про працю включена ст.125, що закріплює право працівників на компенсацію за зношування інструментів, що використовуються ними для потреб підприємства;

- за невидачу засобів індивідуального захисту (ст.164 КЗпП) та лікувально-профілактичного харчування (ст.9 Закону України «Про охорону праці»). Відповідно до ст.153 КЗпП, на роботодавця покладається обов'язок створювати безпечні й нешкідливі умови праці працівників [6, с. 143].

Серед інших передбачених в КЗпП України до них належать компенсація витрат, пов'язаних з службовим відрядженням. Згідно ст. 121 КЗпП України, яка поширюється і на працівників поліції, працівники мають право на відшкодування витрат та одержання інших компенсацій у зв'язку з службовими відрядженнями.

Працівникам, які направляються у відрядження, виплачуються: добові за час перебування у відрядженні, вартість проїзду до місця призначення і назад та витрати по найму жилого приміщення в порядку і розмірах, встановлених законодавством.

Відповідно до п. 1. Наказу Міністерства фінансів України № 59 від 13 березня 1998 року, службовим відрядженням вважається поїздка працівника за розпорядженням керівника органу державної влади, підприємства, установи та організації, що повністю або частково утримується (фінансується) за рахунок бюджетних коштів, на певний строк до іншого населеного пункту для виконання службового доручення поза місцем його постійної роботи (за наявності документів, що підтверджують зв'язок службового відрядження з основною діяльністю підприємства).

Направлення працівника підприємства, установи, організації у відрядження здійснюється керівником цього підприємства або його заступником і оформляється наказом (розпорядженням) із зазначенням: пункту призначення, найменування підприємства, куди відряджений працівник строку й мети відрядження.

За кожний день (включаючи день вибуття та день прибуття) перебування працівника у відрядженні в межах України, враховуючи вихідні, святкові й неробочі дні та час перебування в дорозі (разом з вимушеними зупинками), йому виплачуються добові в межах сум, затверджених постановою Кабінету Міністрів України [10].

Відповідно до ст. 170.9.1. Податкового кодексу України *добові витрати* – це витрати на відрядження, не підтверджені документально, на харчування та фінансування інших власних потреб фізичної особи, понесені у зв'язку з таким відрядженням у межах території України.

Відповідно до п. 15. Наказу Міністерства фінансів України № 59 від 13 березня 1998 року, окремим видом витрат, що не потребують спеціального документального підтвердження, є *добові витрати* (витрати на харчування та фінансування інших власних потреб фізичної особи, понесені у зв'язку з таким відрядженням). Добові витрати відшкодовуються в єдиній сумі незалежно від статусу населеного пункту [11].

Неоподатковуваний розмір добових на відрядження по Україні встановлено Податковим кодексом України на рівні 0,1% від мінімальної заробітної плати станом на 1 січня звітного року. Отже, максимальний розмір добових у 2017 році на один день відрядження по Україні буде становити 320 грн. добових, що не підлягатимуть оподаткуванню.

Крім того у Податковому кодексі України передбачено, що суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Першим нормативно-правовим актом після проголошення незалежності України, що затверджував суми добових витрат на відрядження була Постанова Кабінету Міністрів України № 212 від 28 квітня 1992 року. У п.2 цієї постанови

зазначалось, що працівникам за кожний день перебування їх у відрядженні, враховуючи час перебування у дорозі, виплачуються добові у розмірі 250 купонів [12]. З урахуванням розміру мінімальної заробітної плати у 1992 році (1600 крб.) сума добових становила від неї 0,16%.

29 серпня 1994 року Кабінет міністрів України прийняв Постанову № 597. Актом скасовано чинність Постанови Кабінету міністрів України № 212 та затверджено нову суму добових у розмірі 135000 карбованців [13]. З урахуванням розміру мінімальної заробітної плати у 1994 році (60000 крб.) сума добових становила від неї 2,25 %.

На зміну постанові № 597, 20 березня 1995 року Кабінет міністрів України прийняв постанову № 182. Відповідно до цієї постанови сума добових витрат порівняно з 1994 роком збільшилася і становила 400000 карбованців [14]. З урахуванням розміру мінімальної заробітної плати у 1995 році (60000 крб.) сума добових становила від неї 6,67 %.

Наступним кроком було прийняття Постанови Кабінету Міністрів України № 10 від 5 січня 1998 року. Нею скасовувалась чинність Постанови № 182 та затверджено нову суму добових у розмірі 6 грн. [15]. Якщо знову ж таки прив'язати суму добових до розміру мінімальної заробітної плати у 1998 році (50 грн.), вона становила 1,2%.

Постанова № 10 втратила чинність на підставі постанови Кабінету міністрів України № 663 від 23 квітня 1999 року. Цим нормативно-правовим актом в черговий раз було змінено суму добових та затверджено її у розмірі 30 грн. [16]. З урахуванням розміру мінімальної заробітної плати у 1999 році (74 грн.) сума добових становила від неї 0,4 %. Починаючи з дати вступу в дію цієї постанови і до 2011 року, коли вона втратила чинність сума добових витрат не переглядалась і залишалась у сумі 30 грн. не зважаючи на численні зміни до неї. Станом на 2011 рік мінімальна заробітна плата становила 950 грн. і сума добових вже становило 0,03% (порівняно з 0,4 % у 1999 році). Особливістю цієї постанови було і те, що на відміну від попередніх актів, які встановлювали суму добових у національній валюті, остання затвердила суму добових у доларах США (однак добові по Україні залишились в гривнях).

Останнім і чинним на сьогодні актом, яким затверджена сума добових витрат є Постанова Кабінету міністрів України № 98 від 2 лютого 2011 року [17]. Відповідно до цієї постанови сума добових витрат встановлювалась на рівні 30 грн. 5 квітня 2017 року постановою Кабінету Міністрів України № 241 «Про внесення змін в додаток 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 02.02. 2011 р. № 98» сума добових витрат на відрядження для працівників поліції та інших органів державної влади була змінена і становить на сьогоднішній день 60 грн.

Таким чином, сума добових витрат не змінювалась з 1999 року до 2017 року, хоча мінімальна заробітна плата збільшилась (порівняно з 2011 роком) в 3 рази і з 1 січня 2017 року становить 3200 грн. У 2017 році сума добових від мінімальної заробітної плати (з врахуванням підвищення) становить менше 0,02%.

Отже, основними нормативно-правовими актами, які регулюють порядок та суму відшкодування добових витрат під час відрядження для державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів (до яких відносяться і працівники поліції) є по-перше Податковий кодекс України в якому встановлюється неоподатковуваний розмір добових на відрядження по Україні на рівні 0,1% від мінімальної заробітної плати станом на 1 січня звітного року. Як вже було зазначено вище, в розрахунку за кожен календарний день відрядження сума добових у 2017 році становить 320 грн. Ця норма поширюється на всіх платників податків незалежно від джерел фінансування. Щодо державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів, зокрема працівників поліції, в Податковому кодексі України зазначено, що суми та склад витрат на відрядження для таких категорій осіб визначаються Кабінетом Міністрів України. Крім того зазначено, що сума добових для таких категорій фізичних осіб не може перевищувати суму, встановлену Податковим кодексом України (у 2017 році це 320 грн.). З наведених норми Податкового кодексу України випливає, що верхньою межею суми добових витрат для працівників поліції у 2017 році є 320 грн.

По-друге, це наказ Міністерства фінансів України № 59, яким визначається порядок службових відряджень в межах України та за кордон для працівників органу державної влади, підприємства, установи та організації, що повністю або частково утримується (фінансується) за рахунок бюджетних коштів до яких відносяться і працівники поліції. В наказі зазначено, що суми добових витрат для працівників органу державної влади, підприємства, установи та організації, що повністю або частково утримується (фінансується) за рахунок бюджетних коштів затверджені постановою Кабінету Міністрів України № 98.

По-третє, це постанова Кабінету Міністрів України № 98, якою затверджено суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів. Згідно постанови сума добових витрат для працівників поліції та інших органів державної влади становить 60 грн. Розмір суми добових є фіксований і без відповідних змін до постанови в більшому чи меншому розмірі виплачуватись не може.

Таким чином проаналізувавши нормативно-правові акти щодо правового регулювання відшкодувань суми добових витрат під час службових відряджень можна сформулювати наступні висновки. Добові під час перебування у відрядженні працівників поліції належать до компенсацій у зв'язку з службовими відрядженнями. Компенсації в свою чергу є складовою соціальних гарантій, які для працівників поліції, враховуючи екстремальні умови праці, пов'язані з постійним ризиком для життя і здоров'я, жорсткі вимоги до дисципліни,

професійної придатності, фахових, фізичних, вольових та інших якостей, повинні забезпечувати добробут під час проходження служби.

Враховуючи, що відповідно до законодавства верхньою межею добових у 2017 році є 320 грн., стає незрозумілим, чому сума добових, навіть після її подвоєння у зв'язку із внесеними змінами становить лише 60 грн. та є найменшою за весь час незалежності України. Зрозуміло, що за таких умов, добові не компенсують і не можуть компенсувати тих витрат, які вони включають. Тому на нашу, думку було б доцільно, як би Кабінет Міністрів України переглянув ще раз суму добових для державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів (до яких відносяться і працівники поліції) і встановив їх у відповідності до законодавства, зокрема до вимог діючого Податкового кодексу України та з урахуванням вимог сьогодення.

Список використаних джерел

1. Гресь Н.Л., Недоступ К.К. Добові витрати працівників бюджетних установ в іноземній валюті: колізія норм права / Н.Л. Гресь, К.К. Недоступ // Юридична Україна. – 2015. – № 7-8. – С. 77-71.

2. Павленко І.О. Законодавче регулювання службових відряджень: метод. посіб. / І.О.Павленко, Ю.О. Зубенко. – Лубни: Лубенське міськрайонне управління юстиції, 2011. – 36 с.

3. Дуда Т.Т. Розрахункові аспекти обліку витрат на закордонне відрядження / Т.Т. Дуда // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – 2014. – Вип. 3(1). – С. 156-160.

4. Мельник Н.Б. Розрахунки при відрядженнях у системі елементів методів бухгалтерського обліку / Н.Б. Мельник // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2013. – Вип. 9(2). – С. 65-70.

5. Сонін О. Є. Компенсації за трудовим правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право і право соціального забезпечення» / О. Є. Сонін. – Х., 2003. – 20 с.

6. Островерх А. М. Застосування компенсацій у трудових правовідносинах / А. М. Островерх // Форум права. – 2016. – № 2. – С. 140-145.

7. Цимбалюк С.О. Теорія компенсації та компенсаційного пакета / С.О. Цимбалюк // Соціально-трудові відносини: теорія та практика : зб. наук. праць. – 2012. – № 1(3). – С. 83-89.

8. Пашков А.С. Правовое регулирование подготовки и распределения кадров / А.С. Пашков. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1966. – 188 с.

9. Про гарантії і компенсації для працівників, які направляються для підвищення кваліфікації, підготовки, перепідготовки, навчання інших професій з відривом від виробництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 року № 695 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>.

10. Про затвердження Інструкції про службові відрядження в межах України та за кордон: Наказ Міністерства фінансів України від 13 березня 1998 року № 59 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>.

11. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

12. Про службові відрядження: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 квітня 1992 року № 212 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>.

13. Про службові відрядження в межах України та на територію держав-учасниць СНД: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 квітня 1992 року № 212 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>.

14. Про нові норми відшкодування витрат на службові відрядження в межах України та на територію держав-учасниць СНД: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 1995 року № 182 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>.

15. Про норми відшкодування витрат на відрядження в межах України та за кордон: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 січня 1998 року № 10 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>.

16. Про норми відшкодування витрат на відрядження в межах України та за кордон: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1999 року № 663 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>.

17. Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів Постанова Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 року № 98 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>.